

Коломієць Ю.Ю.

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, доцент*

ПРАЦІВНИКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ - СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Загальновідомо, що постійним учасником кримінально-правових відносин є держава в особі її органів. Від діяльності останніх залежить стан захищеності прав, свобод та інтересів людини і громадянина, суспільства та держави. З одного боку вони наділені владними повноваженнями, з іншого боку знаходяться в уразливому стані, так як можуть стати об'єктом помсти злочинців. Приймаючи Кримінальний кодекс України в 2001 році законодавець врахував, що з працівники правоохоронних органів можуть бути як суб'єктами злочинів, так і потерпілими. Проте в жодній статті Кримінального кодексу України визначення працівників правоохоронних органів не надається. Тому на практиці часто постає питання: кого можна вважати працівниками правоохоронних органів (найбільші дискусії викликають працівники органу Державної виконавчої служби). Зазначене питання вирішується неоднозначно з наступних причин: по-перше, в чинному законодавстві України визначення правоохоронних органів, насправді, немає, в статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» № 3781-ХІІ від 23.12.1993 року дається лише необмежений перелік органів, які віднесені до правоохоронних;

по-друге, Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» було прийнято до прийняття Конституції України, тобто без урахування основних її положень. Наступні зміни та доповнення до Закону теж не містили визначення правоохоронних органів, а лише доповнювали їх перелік;

по-третє, до Кримінального кодексу України 2001 року зміни та доповнення вносилися з порушенням правил законодавчої техніки, саме це ускладнює з'ясування змісту кримінально-правових норм під час їх системного тлумачення.

Обґрунтуємо кожну з наведених причин та спробуємо вирішити існуючу проблему з урахуванням положень Конституції України та інших законів, прийнятих на її підставі. Аналіз конституційно-правових норм свідчить про те, що усі державні органи можна назвати правоохоронними.

Статтею 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-^А як правоохоронні органи визначені органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

В Конституції України від 28.06.1996 року визначення правоохоронних органів не надано, навіть не вказані державні органи, на які покладено здійснення правоохоронних функцій, адже в цьому не було потреби.

Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов життя, прийняла Конституцію - Основний Закон України.

За статтею 1 Конституції України Україна є правовою державою. Згідно частини

2 статті 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Отже обов'язком будь-якого державного органу є охорона прав людини. Здійснює свої обов'язки кожний державний орган по-своєму, законодавчі органи шляхом правотворчої діяльності, органи виконавчої влади шляхом правозастосовної діяльності, органи судової влади шляхом здійснення правосуддя (доречі за статтею 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, проте за статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» № 3781-ХІІ від 23.12.1993 року суд до правоохоронних органів не належить).

Цікавим є той факт, що Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» № 3781-ХІІ від 23.12.1993 року та деякі інші нормативно-правові акти до правоохоронних органів в основному відносять державні органи, які безпосередньо займаються боротьбою зі злочинністю або контролюючі органи. Обумовлено це перш за все тим, що саме працівники цих органів ставлять під загрозу як свої законні права та інтереси, так і своїх родичів, здійснюючи свої повноваження. Отже саме вони потребують особливого державного захисту.

За Кримінальним кодексом України 2001 року вони є і спеціальними потерпілими, і спеціальними суб'єктами, проте сформульовані відповідні кримінально-правові норми з порушенням правил законодавчої техніки. Так, за правилами логіки неможна через кому перераховувати різні за об'ємом поняття. Якщо йде конкретизація того або іншого поняття, використовується словосполучення «а саме».

Керуючись правилами логічного тлумачення, ми повинні стверджувати, що Кримінальний кодекс України 2001 року чітко розмежовує поняття працівника правоохоронного органу та державного виконавця, так як у диспозиції частини 2 статті 342 вони перераховуються через кому. Проте інші органи теж перераховуються разом з правоохоронними органами, хоча за Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» належать до них. Так, у частині 2 статті 342 КК України поряд з правоохоронними органами згадуються військовослужбовці, які виконують покладені на них обов'язки щодо охорони громадського правопорядку. За статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» органи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України віднесені до правоохоронних.

Окрім того, у назві статті 342 КК України представники влади, працівники правоохоронних органів, державний виконавець, військовослужбовці перераховані через кому, незважаючи на те, що усі вони є представниками влади.

Аналіз наступних статей КК України свідчить про те, що в деяких нормах законодавець в якості потерпілого вказує лише працівника правоохоронних органів (ст. ст. 343, 345, 347, 349 КК), а в деяких як працівників правоохоронних органів, так і військовослужбовців (ст. 348 КК). На підставі цього можна зробити висновок, що в кримінальному праві України терміни «працівники правоохоронних органів», «державні виконавці», «військовослужбовці» мають самостійне значення і ніяк не співвідносяться. Отже суб'єктом злочину за частиною 3 статті 364 КК України можуть бути працівники правоохоронних органів, за виключенням державних виконавців та військовослужбовців. Такі висновки було зроблено лише з урахуванням правил формальної логіки.

Вважається, що вирішити існуючу проблему можна було б шляхом законодавчого

визначення поняття правоохоронних органів. При цьому слід перераховувати не органи, які до них належать, а напрямки діяльності, які є проявом правоохоронної функції (наприклад, охорона громадського порядку або забезпечення громадської безпеки).